

De Moennik

Historisch tijdschrift van Heemkundevereniging Helden

*Kruispunt
Heldenseweg-Rijksweg
Kessel, plm. 1900*

In dit nummer o.m.:

- Het dramatische einde van Bert van Lee
- De drijfjacht
- Helden: een dorp van Janssens

november 2013
nummer 49

COLOFON

De Moennik

Periodiek van de
Heemkundevereniging
Helden. Verschijnt drie-
maal per jaar.
ISSN nr. 1570-8128

—

REDACTIE:

Jos Keijnes, eindredacteur
tel. 077-306 11 55
Tonus Doessers
Patrick van 't Hooft
Raf Janssen
Willemien Severins

OPMAAK EN LAYOUT:

Henk Steeghs (Yell-low)
Boy Jacobs

ADVERTENTIE-AQUISITIE:

Ton Leenders
tel. 077-306 05 66

DRUK:

DTP Graphic Products

WEDMASTER:

Rob van 't Padje

—

CORRESPONDENTIE-ADRES:

Redactie *De Moennik*
Aan de Koeberg 3
5088 NE Helden
redactie@moennik.nl

Voor vragen over
bezorging en abonnement:
adres@moennik.nl

—

Prijs los nummer € 3,50
Postabonnement € 11,50
Rekening:
NL64RABO0131044060
met vermelding van
'De Moennik'

Inhoud

- 1** Van de redactie
- 2** Bèjein-gezeumerd
Trees Dorssers en Cor van Rees
- 5** Zoldergebeimen
Tramhaltepaal 16
Piet Gommans
- 6** Helden: een dorp van Janssens
Patrick van 't Hooft
- 8** De drijfjacht
Jen Mertens
- 11** Samen op de foto
Kleermakers op excursie
Trees Dorssers
- 12** Het dramatische einde van Bert van Lee
Raaij Verhagen
- 20** Middenpagina
Luchtfoto plm. 1954 tuinderij Reijnders
- 22** Een kostbare akte
Jacques Rutten
- 26** Helden ingelijfd bij Frankrijk (5 en slot)
Ton Leenders
- 30** Mijn vader gearresteerd (vervolg)
Vester Reijnders
- 34** Herinneringen van een dierenarts (5)
De heks
Wim van Heesketon
- 36** Verse sperjes
Ann Philipsen
- 39** Kruisen en kapellen
Onbekende kruisen
Leden Heemkundevereniging

Van de redactie

Beste lezers,

Je schrijft het verhaal over de ontsnapping van je vader. Dan komt er een telefonische reactie van een getuige (94 jaar!). Het verhaal krijgt een heel andere wending en dat wordt nog eens bevestigd door een nog andere 94-jarige getuige. Het zal je als schrijver maar gebeuren! Daarom in deze uitgave een vervolg op 'Mijn vader gearresteerd' in het vorige nummer. In dit nummer het laatste deel van de serie 'Helden ingelijfd'.

De redactie ontving deze keer weer zoveel artikelen dat enkele bijdragen uitgesteld moesten worden tot de volgende editie.

Voor de volgende keer ligt nu al een artikel op de plank over de kunst- en antiekcollectie in Villa Hoffmans, rijkelijk voorzien van prachtige kleurenfoto's! Een nummer dus om nu al naar uit te zien.

Omdat Eric Lenders heeft aangegeven geen mogelijkheden meer te hebben om de straatmanenrubriek te verzorgen, zullen we (voorlopig?) die rubriek moeten missen. Eric bedankt voor je werk.

Een probleem waarmee de redactie steeds te maken krijgt is het vinden van bruikbare, liefst nog nooit gepubliceerde foto's. De ervaring leert dat er in menig familiealbum prachtige foto's zitten waarop oude gebouwen te zien zijn (met familieleden) of foto's van bijzondere gebeurtenissen. Bezit uw familie ook zo'n album? In het documentatiecentrum van de Heemkundevereniging scannen onze leden deze foto's graag, zodat u het album maar heel even hoeft af te staan. Een telefoontje of e-mail naar de redactie is voldoende om een afspraak te maken. Op deze manier zorgen we er voor dat ons verleden niet verloren gaat voor de toekomstige generaties. Namens de redactie wens ik u weer veel leesplezier toe.

Jos Keijmes
Eindredacteur

Bèjein-gezeumerd door Trees Dorrens en Cor van Rees

Na het verschijnen van nummer 48 kwamen al snel enkele reacties binnen van onze lezers. Het doet ons goed dat de artikelen met plezier, maar ook kritisch, worden gelezen en dat men behoefte heeft om op bepaalde stukjes te reageren.

Goj Pruisse

Raf Janssen kent nog een detail van het ontsnapingsverhaal van Siraar Reijnders, verteld door zijn moeder – en die had het weer van haar zus Miet Janssen-Lenders, oftewel Miet van Nollen Drees.

Een Duitse vrouw die getrouwd was met een NSB'er en die in de buurt van het Landbouwbelaag woonde, had gezien dat een man wegvlocht in het landbouwgebouw. Zij vertelde dat aan Miet en ze zei erbij: "Ik zal het niet aan mijn man vertellen." Zo zie je maar dat er ook 'goj Pruisse' waren.

Maxwell

Piet Madou reageerde op de foto van de monteurs en stagiairs, in 1954 genomen voor het gebouw van Maxwell. Omdat hij

er zelf bij staat kan hij ons precies vertellen wie we allemaal zien.

Staand van **rechts naar links**: Jos Gerards (Neerkant), Piet Madou (Grasboek), Jan Stevens (Arcen). Zittend: Piet Kurvers, Piet Brummans, Jan Janssen (Maasbree, rechts zittend tweede rij). Staand met siok: Cleven (Arcen). De overige personen zijn leerlingen van de Wicklonkschool uit Heibloem die in het bedrijf stage mochten lopen.

Twee kerken

De luchtfoto die dokter Joosten in 1932 liet maken.

Foto: archief Haerlandschevereniging

Op het middenblad van het vorige nummer stond een bijzondere foto met twee

Panningse kerken vlak bij elkaar. Een lezer uitte zijn twijfel over de echtheid ervan: hij dacht dat ermee gemanipuleerd was. Maar een feit is, we kunnen dat ook op deze foto zien, dat de oude kerk pas werd afgebroken toen de nieuwe klaar was. Korte tijd stonden er dus twee kerken.

Call-U.P.

Ze zijn er nog: twee originele wille flessen gazetuse van de Call-U.P. (Call-uit-Panningen!)-fabriek. Bij het opruimen van het huis van zijn overleden moeder vond Joep Haffmans ze in de kelder. Hij heeft ze aan ons museum geschonken, waar ze zorgvuldig worden bewaard. Tenslotte is het een klein overblijfsel uit Hieldens industrieel verleden.

Patronaat

Er is een kwitantie opgedoken van een deel van de financiering van het (onlangs afgebroken) patronaat in Helden. De tekst die men kan lezen:

'De ondergetekenden, Jan Fleuren en Jan Goertz verklaren op Vrijdag 8 Januari 1909 ontvangen te hebben twee duizend

tweehonderd gulden, zegge f 2200, op afrekening van een aannemingsprijs van het R.K. Patronaat te Helden.'

Kromme vinger

In het verhaal van dokter Van Henkelom in nummer 48 komt een zekere Handrie bij de kapper. Mia Wijnands-Korsten meent vrijwel zeker te weten dat de persoon met de kromme vinger Handrie Koersten, haar vader, is. Sjans Naate Handrie woonde destijds in het huis naast Kepringele (nu Kepringelehof) en was een echte snaak. Hij kwam vaak bij de kapper over de vloer en was altijd met hem aan het 'sjtrevele'. Het uithalen van dergelijke streken paste precies bij hem. Zijn zus Nora was huishoudster bij Stappers Naad, overbuurman van de veearts, en had een goed contact met deze familie.

Handrie Korsten
Foto collectie
Jan Wijnands-Korsten

Met de kont in de...

Jeu Niessen, ook wel bekend als Sjansboers Jeu, sjtrootsjpeerke of de piepeterger (hij was namelijk ook organist van de Lambertuskerk), was mededirecteur van de Genie sigarenfabriek. Hij bevestigde op zekere dag zorgvuldig een leeg kommetje onder de snelbinder van zijn fiets en toog vanuit Dörp naar het huis van zijn pasgetrouwde dochter in Kepèl. Daar aangekomen nam hij het vaatwerkje van de bagagedrager en liep achterom naar binnen. "Mer papa, wat kums se mèt 'n leeg kumke doon?", vroeg dochterlief verwonderd.

Jett Niessen

Foto: collectie Jan Niessen

Waarop het antwoord van Jett was:
"Maedje, ich huur des se mèt de kort in de
botter bès gevalle. Nou, dan kèn der vür
mich toch auch wel 'n bietje hotter vanaaf!"

Zuster Angela overleden

In 1958 werd deze foto gemaakt bij de
intocht van Sinterklaas in Panningen.
Zuster Angela, kleuterleidster van de
Congregatie der Dochters van Liefde, toen
nog uitgedost met de grote 'vliegakken',

Foto: collectie Herman Dorssers

staat hier te midden van haar kinderen. De
zusters woonden toen in het klooster aan
de Kerkstraat dat nu alweer jarenlang
bekend is als Grand-Café Gallery. Zuster
Angela heeft veel Panningse kleuters de
eerste beginselen op het gebied van teke-
nen, knutselen, zang, spelletjes en gods-
dienst bijgebracht. Ze is na haar pensioe-
ring woonachtig geweest in Rosmalen.

Daarna woonde ze weer jarenlang in
Panningen, waar ze eind augustus op 89-
jarige leeftijd is overleden.

Film over breischeien

In ons museum bevindt zich een grote ver-
zameling breischeien. Bent u benieuwd
wat dat zijn? In het artikel van Trees
Dorssers in *De Moennik* no. 29 blz. 12 kan
men van alles te weten komen over de
unieke collectie breischeien die Streek-
museum 't Land van Peel en Maas in zijn

bezit heeft.

Momenteel is er een filmpje in de maak,
dat gaat over breischeien. Zodra dit filmpje
klaar is vermelden we dat in *De Moennik*.
Het filmpje is opgenomen in de omgeving
van Heibloem, met medewerking van een
herder, schapen en een herdershond. Men
kan erin zien hoe in vroeger tijden een her-
der de breischei hanteerde.

Foto's: Weet u meer?

Binnenkort plaatst het documentatiecen-
trum een aantal foto's op de website van
De Moennik. Het gaat om foto's waarvan
we geen gegevens hebben. Bij welke gele-
genheid zijn ze gemaakt en wie staan er
op? Normaal worden deze foto's in 't
Blodje geplaatst maar soms zijn deze niet
zo duidelijk zodat de gezichten niet meer
te herkennen zijn. Dus kijk regelmatig op
de website van *De Moennik* en laat ons
weten als u iets of
iemand herkent.

Tramhaltepaal 16

Zoldergeheimen

Piet Gommans

Heemkundevereniging Helden is door schenking weer een object rijker. Het betreft hier een tramhaltepaal vervaardigd uit natuursteen die jarenlang zijn dagen sleet in de tuin bij de familie Engels op Schrames.

De bruinrijze paal draagt de initialen L.T.M. (Limburgsche Tramweg Maatschappij) en aan de achterzijde het getal 16. Halte 16 was gelegen nabij de kruising Van Hovellstraat / Schrames / Ruijsstraat. De op 11 november 1909 opgerichte Stoomtramwegmaatschappij Venlo-Maastree-Helden (VMH) opende op 26 maart 1912 een tramlijn met een lengte van 20,2 km tussen Venlo Maasbrug over Maastree naar Beringe. In 1917 werd nog getracht een verbinding met Meijel tot stand te brengen die weer zou aansluiten op de lijn Roermond-Deurne. Ondanks de goedkeuring van de minister van Waterstaat ging de aanleg niet door. De bouwkosten van twee bruggen over de Helenavaart en het vlak daar achter gelegen, parallellopende Kanaal van Deurne waren dusdanig

dat werd afgezien van het doortrekken van de lijn. In 1923 werd de lijn overgenomen door de L.T.M. en in 1929 door de M.B.S. (Maas-Buurt-Spoorweg).

In september 1944 werd de dienst gestaakt en na de oorlog niet meer hervat.

Een van de laatste tastbaar overblijfselen, de tramhaltepaal (naast de vier tramwoningen en delen van de remise in Beringe), staat nu aan de voorzijde van het stroekmuseum, samen met de honderden jaren oude tiende paal.

De lijn Venlo-Beringe van de VMH.

Foto uit 'Trams in Helden en Zuid-Limburg' van Johan Blok s.a.

De Moernik

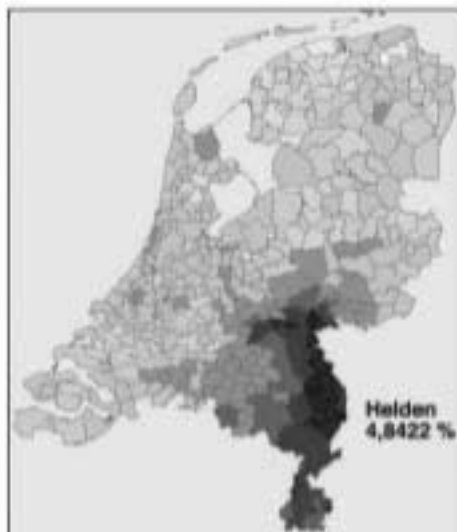

Helden: een dorp van Janssens

Patrick van 't Hooft

Dat 'Janssen' (met één of twee s'en) de meest voorkomende achternaam in Nederland is, is geen nieuws. Maar hoeveel Heldenaren zouden weten dat juist hier méér Janssens wonen dan waar ook in Nederland?

We hebben deze kennis te danken aan het Meertens Instituut, een onderzoeksinstituut die zich bezighoudt met de bestudering en documentatie van Nederlandse taal en cultuur. In de familienamenbank, die gemakkelijk op hun website te raadplegen is, staan tal van statistische gegevens over familienamen en hun geografische spreiding over Nederland. Voer je eigen achternaam in, en één klik later verschijnt een kaart van Nederland waarop met stippen en kleuren is aangegeven waar inwoners met eenzelfde achternaam allemaal wonen. Prettig daarbij is dat de kaart nog met de oude gemeentegrenzen werkt. We kunnen dus inzoomen tot het niveau van de voormalige gemeente Helden.

Hoe donkerder de kleur hoe hoger het percentage Janssen per gemeente.

Illustratie: Meertens Instituut

De overige illustraties komen uit het archief van de Noordlandseerenging.

die in andere delen van (Noord-)Limburg of zelfs Nederland ook veel voor?

Maar eerst even terug naar Janssen. Op de kaart van het Meertens Instituut die het percentage Janssens aangeeft, is in één oogopslag te zien dat Limburg dé Janssen-provincie is, met Noord-Limburg als kerngebied. Als we verder inzoomen blijkt het percentage Janssens uitgerekend in Helden het allerhoogste te zijn van heel Nederland.

Telefoonboek

Dit bracht me op het idee om allerlei namen in te voeren die veel in Helden vóórkomen. Ik wilde wel eens weten hoe typisch die eigenlijk zijn voor hier. Namen als Kursten, Verhaegh, Dorssers, Steeghs... Of komen

Nadat ik dat ontdekte, had ik de smaak te pakken. Ik nam het (stoffige, want nooit meer gebruikte) telefoonboek erbij en ging onder 'Helden' achternamen zoeken die opvallend vaak voorkomen. Vervolgens voerde ik ze in op de website van het Meertens Instituut, benieuwd hoe 'Heldens' de namen zijn. Ik neem u graag even mee.

Theo Janssen (Theo van Horster Dorrus)

Ook minder voorkomende namen kunnen typisch Heldens zijn. Van de weinige families met een dergelijke naam, wonen er dan veel hier. De naam Ebisch bijvoorbeeld: op het kaartje van het Meertens instituut kun je zien (wat we al wisten) dat die naam hier heel gewoon is. Maar je ziet ook dat ze in de rest van Nederland vrijwel onbekend is. Honkvaste mensen vermoedelijk.

En zo blijken ook namen als Boutsen, Maessen, Verhaegh, Zelen, Wilms, Stoeghs, Verbugt en Ghielen behoorlijk 'Heldens'.

Ik heb natuurlijk ook mijn eigen achternaam ingevoerd. Het vakje van de oude gemeente Helden kleurt dan heel licht-roze – een fletse kleur die betekent dat er maximaal vier mensen met die naam hier wonen. Dat klopt inderdaad precies: ikzelf en mijn drie kinderen. Mijn echtgenoot heeft haar eigen achternaam gehouden. Als ik die naam intoets op de website, kleurt het vakje van Helden aanzienlijk donkerder. Maar zij heet dan ook Engels. U weet wel, van Berke van d'n Boor.

Bron: www.meertens.knuw.nl
(zie het menu rechts voor 'familienamen')

Korsten en Dorsers

Met streeknamen als 'Korsten' en 'Dorsers' dacht ik meteen al twee flinke troeven in handen te hebben. En ja hoor: er blijken nergens zoveel mensen te wonen die Korsten heten als in Helden. Voor de naam Dorsers eindigt Helden als tweede van Nederland, net achter Beesel.

Nog zo'n naam die hier erg veel voorkomt: Gommans. Opzoeken, en weer is het raak: de eerste plaats is voor Helden.

Martinus Janssen (Boeketten)

Engel Janssen (Kepringele)

Jacobus Janssen (Geminjefongers Sjaak)

De drijfjacht

Jeu Mertens

Hoe de schrijver aan de kerkrazzia ontsnapte, en ook de dagen daarna ternauwernood uit handen van de Duitsers bleef.

Acht oktober 1944, de dag van de beruchte kerkrazzia. Alle mannen – ouden van dagen en zieken uitgezonderd – moesten zich om tien uur in Egchel melden om te werken aan de 'verdediging'. Dit stond op zeven oktober op diverse plaatsen aangeplakt. Dat Egchel Duitsland betekende had niemand in de gaten. Er waren twee mogelijkheden: gaan of onderduiken. Om erger te voorkomen trokken velen op acht oktober richting Egchel.

**Bert Korsten en
Hein Gietema (rechts)**

Foto: Archief
Heerikunderwerping Holden

Wij - onze vriendenclub - spraken de avond tevoren af: "We komen om negen uur bij de brandtoren¹ samen en maken in 't bos een schuilplaats." 's Morgens half negen ging ik, in mijn eentje, op pad. 't Viel mij op dat er veel Duitsers rond liepen. Die kwam ik liever niet tegen en daarom liep ik door voren en langs heggen naar het bos. Bij de toren aangekomen bleek er nog niemand te zijn. Om half tien nóg niet. Wat raar, wat zou er gebeurd zijn? In de verte naderde een groepje mannen, maar geen van mijn vrienden was er bij. Dichterbij gekomen bleken het bekenden te zijn, leden van de verzetsgroep Helden: Ben Martens, Bert Korsten, Hein Gietema, Jan Greisbach, Van Amerongen (zijn voornaam ben ik vergeten) en Dick Flapper. Ook zij waren van plan zich in de bossen schuil te houden. Ze wilden mij niet moederziel alleen achterlaten en stelden voor: "Kom maar met ons mee." Ik ging graag met hen mee; alleen door het bos zwerven was niet aantrekkelijk. 't Leek mij wel spannend bij de verzetsmensen. En spannend werd het.

We trokken verder de bossen in. 't Was mooi weer en eigenlijk best een gezellige dag. Tegen de avond trokken we naar de

¹ In de buurt van de huidige parkeerplaats bij de Heldense Bossen.

Baarloseweg op zoek naar een onderkomen. Een oud kippenhok was goed genoeg voor ons. Dus trokken wij er in. Niet echt comfortabel, maar je hoefde niet op een stok te zitten. Die avond hebben we gegeten bij Giel Korsten, een broer van Bert.

De volgende morgen waren we al vroeg uit de veren, beladen met gereedschap en materiaal om een veilige schuilplaats te bouwen, zo mogelijk waterdicht en 'mofproof'.

Op het einde van een aardappelperceel, tegen het bos aan, maakten we een replica van een aardappelkuil waar we eerder voorbij waren gekomen, half boven en half onder de grond, niet van echt te onderscheiden. De kuil werd afgedekt met stro, zand en aardappelloof, net echt, en goed geïsoleerd. 't Interieur werd gestoffeerd met een flinke laag stro zodat we warm en droog konden zitten of liggen. De ingang, boszijde, werd afgesloten met een dunne laag loof waardoor wat licht naar binnen kwam. De ruimte in de zit-oot-slaapkamer was beperkt, maar wel knus. Overdag verbleven we ook veel in 't bos. Ik voelde mij veilig en op mijn gemak in de groep. Maar daar kwam verandering in.

Het was de derde of vierde dag, even na de middag, rond half drie. We gingen 't bos in om wat te bewegen. Dick Flapper en Van Amerongen bleven 'thuis'. Net in het bos hoorden we van verre, richting Baarloseweg, onheilspekkende geluiden. Een grote troep soldaten, te voet en met paarden, kwam onze kant op. Terug de schuilplaats in ging niet, want de karn was groot dat ze ons met hun verrekijkers al zagen. Wij op de vlucht, rennen tot ver in het bos. Buiten adem, even rusten. Plots hoorden we schreeuwen en schieten voor ons. Weer rennen in een andere richting, maar het mocht niet baten. De Duitsers waren van verschillende zijden het bosgebied binnen gedrongen. Ze wisten of vermoedden dat zich daar 'partizanen' schuil hielden en die "massen ausradiert werden." Het kabaal kwam van alle kanten. We zaten in de val.

Toevallig waren we tegenover een jong, dicht perceel bos, dat nooit uitgedund was. Een van ons kreeg een gelukkige inval: "Kom gauw hierin." Midden in dat dichte bos gingen we plat op de grond liggen, dicht bij elkaar.

'Potatta inkoólie'

Dick Flapper

Foto: Archief
Huisvuurwering Helden

'Sjansberm'

't Werd hoog tijd. De herrie kwam steeds dichterbij. Het was een echte drijfjacht. Met schreeuwen en schieten in de lucht moest het wild - dat waren wij - worden opgejaagd zodat 't gevangen of geschoten kon worden.

Uit de hemel kwam extra hulp voor ons in de vorm van regen. Dat heeft de Duitsers er waarschijnlijk van weerhouden 't stuk bos, waarin wij lagen, grondig uit te kammen. Ze zijn er wel in geweest en ons rakelings voorbij gelopen. Urenlang hebben we plat op de natte grond gelegen tot 't tegen de avond rustiger werd en nog wat later helemaal stil. Voor de zekerheid vertrokken we pas toen het helemaal donker was.

Na een zware terugtocht zijn we moe, nat en koud, tenslotte aangeland bij de familie Engels (Thijse Jan) op de Baarloseweg waar wij 'warm' werden ontvangen. We konden weer op verhaal kornen, ons verhaal vertellen, ons warmen, kleren drogen of vervangen en eten.

Eén zorg bleef ons nog bezighouden: hoe is het de 'thuisblijvers' vergaan? Met dank aan de familie Engels vertrokken we rond tien uur naar onze schuilplaats. Zouden ze er nog zijn? Onderweg werd weinig gepraat; er hing 'n nerveuze spanning. Ter plaatse aangekomen riep een van ons bij de ingang, voorzichtig, niet te hard "hallo". Na het bevrijdende "ja" viel alle spanning weg.

Het was een weerzien als na jaren van afwezigheid. Ook voor de twee thuisblijvers waren het angstige, spannende uren - al was 't dan in 'n wat comfortabelere omgeving. De Duitsers zijn vlak langs de aardappelkuil het bos in getrokken. Een soldaat, 'n schildwacht, bleef langs de bosrand op en neer lopen. Van tijd tot tijd zagen ze, door het loof heen, 'n paar gelaasde benen passeren. Geen geruststellend gezicht. Ook zij hoorden vanuit het bos voortdurend schoten en vreesden voor ons het ergste. Gelukkig waren we weer gezond en wel bij elkaar.

Het thuisfront werd via de familie Engels op de hoogte gebracht van ons hachelijke avontuur. Men vond dat ik bij het verzet onnodig risico liep. Twee dagen later was 't al geregeld. Ben Martens en ik konden terecht bij Herman en Jo Verlaak, in een hof onder een 'sjansberm' (takkenbossemijt). Voor Ben zeer gunstig, vlak bij zijn huis. Hoewel in goed gezelschap, kon ik 't daar maar een paar dagen volhouden, nam het risico en ging naar huis.

In mijn hele leven ben ik niet zo bang geweest als toen in het bos. Mijn vader heb ik in de oorlog eens horen zeggen: "Daer neet bang is, is neet wies".

De lesien van 't verzet allemaal wijze mannen!

Samen op de foto

Kleermakers op excursie

Trees Dorssers

In de eerste helft van de vorige eeuw werden herenpakken doorgaans door een couturier of kleermaker op maat gemaakt. In Midden-Limburg waren deze vakmensen georganiseerd. Kleine groepjes hadden onderling meer contact en vormden o.a. kaartclubjes. Voor de hele groep werd wel eens een activiteit georganiseerd zoals men op deze foto kan zien. Hier poseren de heren voor de fabriek van de kamgaren stoffenfabrikant Mutsaers in Tilburg.

Met dank aan Nell Deen-Absil en Pierre Absil.

Foto: Collectie Wim Kersten (Haalen)

Ter herinnering aan de excursie op 31 juli 1939 en uw bezoek aan de CV. W. Mutsaers & Zoon, Tilburg.

De personen waarvan we de namen kennen:

Zittend v.l.n.r.: nr. 2 Piet Janssen (Beringe), nr. 3 Leo Absil (Helden).

Staannd 1e rij: nr. 1 Sjaak Hillen (Kessel), nr. 2 Sjeng Naus (Beringe), nr. 6 Sjeng Absil (Helden), nr. 11 (helemaal rechts) Pierre Hendriks (Helden).

Staannd 2e rij: nr. 3 Dré Pubben (Helden), nr. 5 Graad Gommans (Panningen), nr. 8 Leo Sonnemans (Kessel), nr. 7 Ton van Doren (Helden), nr. 9 Posters (Maasbree).

Verder zitten zeer waarschijnlijk een afgevaardigde van de fabriek (nr. 4?) en de vertegenwoordiger van de regio, de heer Hölzenspies uit Roermond (nr. 6?) op de eerste rij.

www.

RAF-bombardeert schip vol kz-gevangenen

Het dramatische einde van Bert van Lee

Ruud Verhagen¹

Dit is het verhaal van Bert van Lee, geboren in Geffen maar vanaf 1939 tot zijn arrestatie in 1944 woonachtig in Panningen. Hij hielp tal van onderduikers, kwam in het concentratiekamp terecht en vond de dood bij een van de grootste scheepsrampen in de geschiedenis. Tot voor kort wist niemand waar en hoe hij overleden is. De schrijver van dit artikel achterhaalde het dramatische einde van Bert van Lee. Zijn nog levende kinderen, allen woonachtig in Panningen, zijn hem dankbaar.

Bert (Lambert, maar in Geffen 'Bert' genoemd) wordt in 1906 in Geffen geboren. Hij groeit op in een echt Geffens gezin als

Stientje en Bert van Lee.

¹ Ruud Verhagen uit Geffen (N-Br) is amateur-historicus. Dit artikel is een bewerkte versie van een publicatie in Geffens heemkundige periodiek 'Auw Nejn'.

zesde van maar liefst twaalf kinderen. Op jonge leeftijd gaat Bert in Oss aan de slag als fabrieksarbeider. Hij leert de één jaar jongere Geffense Christina (Stientje) van Rooij kennen. Als Stientje zwanger blijkt te zijn, wordt in 1928 in allerijl besloten om te gaan trouwen. Het paar gaat in Rostralen wonen, waar in 1929 dochter Lies wordt geboren. Daarna trekt het gezin weer richting Geffen. Daar had Bert met zijn broer Jan, aannemer, een huis gebouwd. Er komen in Geffen nog vier kinderen ter wereld: An, de tweeling Ies en Jan, en Teo. Het is de tijd van de crisis, werklozen worden voor een uitkering tewerkgesteld bij de werkverschaffing. Bert werkt als voorwerker bij de werkverschaffing. In 1939 wordt hij opzichter van de Koninklijke Nederlandse Heidemanschap in Noord-Limburg, waar hij gaat werken aan de ontginning van het Peelgebied. Het gezin Van Lee gaat in Panningen wonen. Daar wordt hun jongste zoon Huh geboren.

Hulp aan onderduikers

Inmiddels is de Tweede Wereldoorlog uitgebroken. Na een aanvankelijk vriendelijke Duitse houding ten opzichte van de Nederlandse bevolking, stelt de bezetter in april en mei 1943 echter kort achter elkaar een drietal maatregelen in: verheviging van de jodendeportaties, verscherpte Arbeitseinsatz en terugvoering van Nederlandse oud-militairen in krijgsgevangenschap.

Deze maatregelen leiden ertoe dat veel mensen onderduiken. In Limburg ontstaat een wijdvertakte organisatie die mensen helpt onderduiken. In Helden is het waarschijnlijk Wiel Houwen, leider van het plaatselijke verzet, die contact legt met Bert van Lee. Als opzichter van de Heidemij kan hij goed werk verrichten door onderdak (en eventueel werk) te verschaffen voor onderduikers.

Bert wordt lid van de 'Limburgse Onderduikorganisatie Helden'. Hij is er medeverantwoordelijk voor dat in de zomer van 1943 in de bossen rondom Helden een kamp wordt opgezet. Ook in Helden zelf worden grote groepen onderduikers ondergebracht; joden, Engelse piloten en verzetsmensen. Er is een ongelooflijke hulpvaardigheid, in bijna elke boerderij zitten onderduikers die door boeren worden verzorgd. Ook zijn er goede contacten met de notabelen in de dorpen: de burgemeester en de plaatselijke politie zorgen er mede voor dat de onderduikers van passen en vervalste levensmiddelenbonnen worden voorzien.

Naast het verschaffen van onderdak zijn de leden van L.O. Helden betrokken bij talloze verzetsoperaties zoals gewapende overvallen, bevrijdingsacties van collega-verzetsmensen en hulp aan noergekomen geallieerde piloten.

Waar Bert van Lee aan meedoet is niet bekend. Wel weten we dat hij meehelpt met het vervalsen van persoonsbewijzen en dat hij de onderduikers, die vanuit Holland komen, aan het werk zet. Via de Heidemij ontvangen de onderduikers loon en een vrijstelling van dwangarbeid in Duitsland.

De meesien van de ruim 160 onderduikers in Helden en omgeving nemen het niet zo nauw met hun veiligheid en bezoeken regelmatig cafés en sportwedstrijden. Dochter Lies Verlinden-Van Lee: 'Ze hebben ons vader wel eens gewaarschuwd om al dat werk niet te doen, dat het te gevaarlijk was. Maar hij zei dat ze hem niets konden maken, dat hij niets verkeerd deed.'

Op een familiefoto in de achterste rij moeder Johanna van Lee met kind, rechts van haar Bert en vader Marinus.

SS'er Heinrich Boere deed zich in Panningen voor als een onderduiker en verried daarna de mensen die hem hielpen.

Foto: <http://woblogv.open.nl>

Arrestatie

Het zou anders lopen. Tijdens de razzia van 17 mei 1944 (op aanwijzing van de Nederlandse SS'er Heinrich Boere) is Bert van Lee een van de slachtoffers. Lies: "Het was 's morgens om vijf uur. We lagen nog te slapen in ons huis aan de Schoolstraat in Panningen, toen er plotseling met geweerkolven op de deur werd gebonkt. 'Raus! Raus!' werd er geschreeuwd en binnen een paar tellen stond vader met zijn

rug buiten tegen de muur. Hij kreeg nauwelijks tijd om zich aan te kleden, even een washandje door zijn gezicht halen mocht ook niet. Onze Hub, toen een baby van vijf maanden, begon door de herrie hard te krijsen. Ik heb hem toen uit z'n bedje gehaald en geprobeerd hem stil te krijgen. Ons moeder smeerde snel een boterham voor vader. 'Geef die jongen ook een boterham, hij zal ook wel honger hebben', zei vader. Na een half uur werd ons vader weggebracht naar

Kamp Neuengamme

Gevangenen in het kamp Neuengamme.

café Ueberbach aan de Kerkstraat, hier in Panningen. Daar werden alle arrestanten samengebracht en daar hebben ze de meesten verhoord. Ik ben nog wezen kijken, maar durfde het hotel zelf niet in. Het is de laatste keer dat ik mijn vader zag." Bert van Lee werd naar de gevangenis in Roermond gebracht. Daar verbleef hij kort, later kwam hij in Durchgangslager Amersfoort terecht. Van daaruit schreef Bert van Lee twee brieven, maar over het beruchte kamp schreef hij niet. Enkel oppervlakkige mededelingen en vragen zoals 'Groeit het varken goed?' en 'Ontvangt u nog loon van mijn baas?' worden op papier gezet. Daarna hoort de familie niets meer.

Wachten op terugkomst

Van Lee heeft in concentratiekamp Neuengamme (bij Hamburg) gezeten en is daarna naar een kamp in Meppen overgebracht. Dit hoorde zijn vrouw Stientje na de oorlog van een ex-kampgenoot. Haar man stond toen nog te boek als vermist. Later werd zijn vermoedelijke overlijdensdatum bekend.

Lies Verlinden-van Lee

Foto: Patrick van 't Hooft

is nog naar verschillende helderzienden geweest, maar tevergeefs. Ze bleef alleen achter met zes kinderen.

Het eerste half jaar kreeg ze nog geld van de Heidemij, daarna moest ze van een uitkering van de Stichting '40-'45 rondkomen. Ze is heel jong gestorven, ze was pas 55 jaar."

"Dat vader actief was bij het verzet heb ik nooit gemerkt. Ik hielp wel eens mee. Geld tellen, loonzakjes dichtplakken, dat soort werk. Ik wist niet dat hij paspoorten vervalste en onderduikers via de Heidemaatschappij aan het werk hielp. Wij hebben daar nooit iets van meegekregen. Of moeder wél op de hoogte was, durf ik niet te zeggen. Ook na de oorlog heeft zij het er nooit met ons over gehad."

3 mei 1945. Een officiële doodsverklaring werd nooit afgegeven.

Dochter Lies Verlinden-Van Lee:

"Na de bevrijding hebben we nog lang gehoopt dat mijn vader terug zou komen. Ik sliep naast mijn moeder. Zij huilde elke avond in slaap en ik huilde met haar mee. Niet lang na de oorlog kregen we bericht van het Rode Kruis met de mededeling dat vader was overleden. Waar en hoe is ons nooit verteld. We hebben nooit meer iets van hem gehoord. Moeder

Stientje van Lee-van Rooij met dochter Lies en zoon Hub.

INFORMATIEBUREAU VAN HET
 NEDERLANDSCHE ROODE KRUIS
VERLENDE WEG 10, 1017 CA AMSTERDAM
 TELEFOON 020-6251111

Akte nr. 22606 V-Geboorte, 22 Februari 1945 1945

De afzender aanvaardt de aansprakelijkheid voor de juistheid van de gegevens.

Van, van Lee-van Lee
 Jansenstraat 11 G
 2016D - ROTTERDAM

Tot zijn laatste rust op zij de gis is mede te delen, zij het mogelijk ten overvloed, dat op grond van vijftien een onderzoek bekend geworden is tot en met vaststelling van de naam, dat

Tusschen 1945

geboren 20 Juli 1906 te Rotterdam (N. H.) te overleden als gevolg van het overlijden van de vader, dat op 21 maart 1945, dat als volgt is vastgesteld.

De zonen Theo, Jan, en de kleine Hub bij het ouderlijk huis in Panningen.

Kamp Neuengamme

Een aantal gevangenen van kamp Neuengamme wordt in buitenkampen aan het werk gezet. Ze werken vooral aan de bouw van verdedigingswerken. Hieraan werken vele duizenden dwangarbeiders. Van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat graven ze, in weer en wind, soms tot aan de knieën in het water, diepe tankgrachten. De gevangenen krijgen nauwelijks te eten en worden voortdurend geslagen. Bert belandt in buitenkamp Meppen-Versen, 14 kilometer over de grens bij Emmen. Het werk in dit veengebied is erg zwaar. Als in april 1945 het Britse leger steeds verder oprukt, worden de gevangenen weer naar Neuengamme godirigeerd. De geallieerde

Het schip Cap Arcona

Foto: collectie RoodVerhagen

opmars blijkt niet te smitten, zodat de nazi's besluiten op 24 april ook het hoofdcomplex met de laatste twaalfduizend gevangenen te ontruimen. Zoer waarschijnlijk behoort ook Bert van Lee bij deze groep, want zijn naam duikt nergens op in de dodenlijsten die de Duitsers in de kampen tot op het laatst nog bijhielden.

Bijna 10.000 gevangenen worden ingescheept op vrachtschepen en een cruiseschip.

Tekening: collectie RoodVerhagen

Het interieur van de Cap Arcona.

Omdat alle opvangkampen al propvol zitten, worden ze naar de havenstad Lübeck aan de Oostzee getransporteerd. Tienduizend gevangenen worden hier overgeladen op de vrachtschepen Thielbek, Deutschland, Athen en het enorme cruiseschip Cap Arcona, dat buitengaats bij Neustadt voor anker ligt. De Cap Arcona heeft voor de oorlog als passagiersschip tussen Hamburg en Zuid-Amerika gevaren, maar is nu door de Duitse marine gevorderd.

Bombardement

De uitgeputte gevangenen komen in een andere wereld: het voormalige cruiseschip Cap Arcona (uit 1927) is gigantisch en geldt als één van de mooiste schepen uit zijn tijd met een enorme kersenhouten hal, prachtige eetzalen en luxeuze hutten met comfortabele bedden en wastafels. Een bizarre aanblik, want de weelderige hutten zijn nu overbevolkt door kaalgeschoren gevangenen in hun gestreepte kampkleding. Aan boord was nauwelijks iets te eten of te drinken.

Alle gevangenen moeten benedendeks blijven, alleen de doden werden boven-deks neergelegd.

Op 2 mei 1945 rukt het Britse leger snel op en neemt het de stad Lübeck zonder slag of stoot in. De Britse luchtmacht wil de Duitse vloot in de Oostzee daarna de genadeklap toebrengen.

Op 3 mei krijgen ruim tweehonderd RAF-piloten de opdracht alle Duitse schepen die ze tegenkomen te vernietigen, in de veronderstelling dat de nazi's ze gebruiken om munitie, troepen en SS-kopstukken naar Noorwegen weg te sluisen. Rond 13:00 uur wordt de Cap Arcona aangevallen. Explosies klinken en het schip vliegt in brand. Er ontstaat een enorm chaotische toestand waarin mensen proberen te overleven. Ze vechten, verdringen zich om de reddingsboten of springen over de boortrand heen. Ondertussen blijven de vliegtuigen hen beschieten. Aan boord zijn ook ruim 400 SS'ers; zij hebben wel reddingsvesten en schieten veel in het water drijvende gevangenen dood. De Cap Arcona raakt zwaar gehavend en kapseist uiteindelijk. Ruim vijfduizend opvarenden komen om door verbranding of verdrinking in het koude water. Ook de twee andere schepen, volgeladen met gevangenen, worden door de Typhoons onder vuur genomen. De Thielbek, met aan boord ruim 2500 overlevenden van Neuengamme, zinkt binnen 15 minuten. Slechts 50 opvarenden overleven.

De Britse aanval brengt uiteindelijk 23 Duitse schepen tot zinken, 115 worden zwaar beschadigd, waarmee in elk geval een einde gemaakt wordt aan de Britse gedachte dat de Nazi's met hun vloot naar Noorwegen willen vluchten. De actie van de RAF heeft geleid tot een de grootste maritieme rampen in de geschiedenis.

Speculaties

Tot op de dag van vandaag wordt gespeculeerd over de verantwoordelijkheid van de Engelsen voor de dood van bijna 8000 concentratiekampgevangenen. Volgens de Duitse historicus Wilhelm Lange dreven de nazi's de gevangenen op de Cap Arcona samen om het

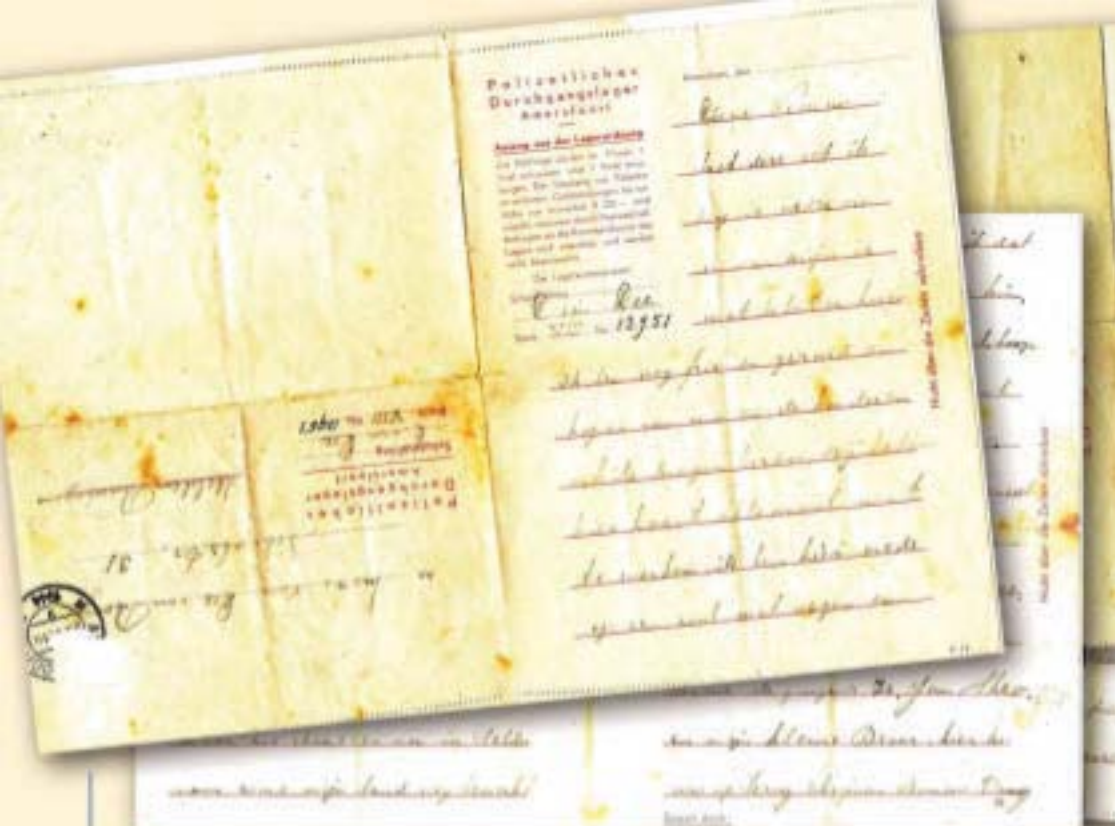

Het herdenkingsmonument in Neustadt in Holstein voor de gevangenen van het kamp Neuengamme die in de Baltische Zee verdrinken.

De Cap Arcona raakt zwaar beschadigd en branden breken uit.

Foto's: collectie Ruud Verhagen

De brieven vanuit kamp Amersfoort verstuurd door Bert van Lee aan zijn vrouw Stientje.

bewijs van de concentratiekampen te vernietigen. Lange: 'Er zijn verschillende maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat het schip met de gevangenen zo snel mogelijk zou zinken.' Het staat vast dat het Zweedse Rode Kruis, dat weet van deze 'varende concentratiekampen', op 2 mei de Britse landmacht-generaal Roberts hiervan op de hoogte stelt als deze de stad Lübeck inneemt. Uit een intern Brits onderzoeksrapport van meteen na de oorlog blijkt dat dit bericht is doorgespeeld naar de luchtmachtleiding, maar dat het nooit is aangekomen bij de betrokken piloten. Waarom het niet is doorgeleid blijft tot op de dag van vandaag duister. Definitieve duidelijkheid wordt pas in 2045 verwacht, als ook de laatste Britse archieven over dit onderwerp openbaar worden.

Nog lang na de ramp spoelen honderden lijken aan op het strand van Neustadt. Er worden netten geplaatst om te voorkomen dat de dode lichamen de binnenwateren indrijven. Pas in 1971 worden de laatste menselijke resten van deze trieste scheepsramp uit zee opgevist. Vandaag de dag herinneren een monument en veertien grote begraafplaatsen langs de kust van

- Bronnen:**
- Verborgen Front deel 2, pag 602 en 708 door Alfred Cammaert
 - 'Nieuw bewijs uit Helden: Heinrich Boere verraadde Helden's verzet in mei 1944' door Stephan Stracka, vertaling Huub Houben, Helden's Nieuws, 10-02-2010
 - Het Grote Gebod – Gedenkboek van het verzet in LO en LKP
 - Dokumentenarchief der Gedenkstätte Neuengamme
 - Dagblad De Limburger
 - Schriftdokumenten Archief und Häftlingsbank der KZ-Gedenkstätte Neuengamme
 - Gedenkbücher/Totenbuch der Niederländischen Kriegsgriberstiftung, Hans-Schwarz-Nachlass
 - Kommandobestand des Außenkommandos Meppen am 16-01-1945
 - www.nl.wikipedia.org

Lübeck aan de duizenden slachtoffers. Hoewel zijn stoffelijk overschot nooit is gevonden, staat wel vast dat Bert van Lee één van de 282 Nederlanders is die bij deze ramp in de Lübecker Bocht op de Cap Arcona zijn omgekomen.

E-mail van de familie Van Lee (3 maart 2013)

Hallo Ruud,

Na ongeveer 70 jaren zijn wij er door jouw medewerking achter gekomen waar ons vader zijn laatste rustplaats heeft gevonden. Het is geen mooi verhaal, maar we kunnen het nu toch een plaats geven.

Nogmaals bedankt van Lies, Teo en Hub.

Met dank aan:
Lies Verlinden-van Lee en Hub van Lee, Diré Haresen, Toos Hermans-Duif en Katarina Ergün
(Schrift-dokumenten Archief der KZ-Gedenkstätte Neuengamme).

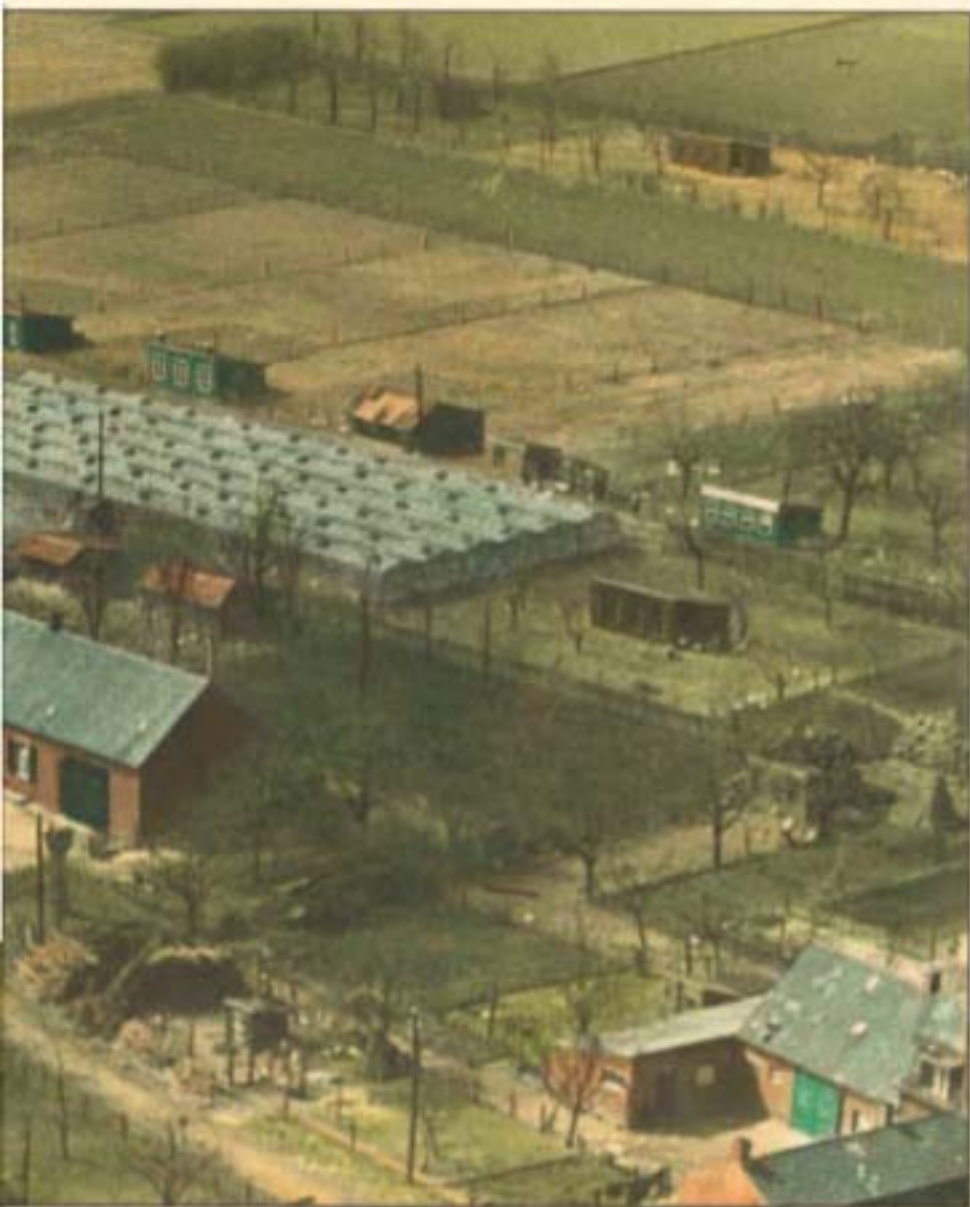
Foto's en documenten: collectie familie Van Lee.

De vermelding op het oorlogsmonument in Everlo, Panningen.

Een vroeger kleurenfoto uit ongeveer 1954 van wat nu de omgeving Beter laan is (de zijstraat van de Ruijsstraat, bij de HKO). In het midden het pand van de familie (Sijl) Reijnders, dat enkele jaren later verbouwd en uitgebreid zou worden. Links de (afgebroken) boerderij van diens broer Giel Reijnders (later Trikes). Rechtsbeneden nog net te zien het pand van Van den Beucken, die toen aan de Ruijsstraat een kleine kruidemierszaak had. De kassen direct achter de twee boerderijen hoorden tot de allereerste van Helden en stammen uit de late jaren twintig. Rechts achter de kassen ligt een

bele rij kippenhokken, elke goed voor zo'n 100 à 200 dieren. De hokken waren eigendom van de familie Ottenbeijn, die iets verderop aan de Buijsstraat woonde. Duidelijk te zien is dat elk hok aan de achterkant een grote ren had. Van legbatterij en plofkip had toen nog niemand gehoord. Het paadje tussen de kas en de kippenhokken vormde de greus tussen Panningen en Helden 't gesjeid. Daarever liep elk jaar de Panningse processie, die verderop rechts af sloeg, terug richting Kerkstraat.

Tekst: Patrick van 't Hooft, Foto: Ton. Bepders

Een kostbare akte

Jacques Rutten

De gemeente Helden bezat in de 19e eeuw nog een enorme hoeveelheid woeste gronden en had tegelijkertijd veel schulden. Regelmatig werd woeste grond verkocht om de schuldenberg af te bouwen. Op 15 juli 1830 werden weer ruim 42 hectare verkocht, waarvan 2.82.82 ha¹ vlak bij de oude Heldense molen. Er deed zich een merkwaardig probleem voor.

Al vanaf 1470 stond de enige Heldense windmolen op de Molendriessen. Driesgronden zijn onvruchtbare schrale gronden die niet bewerkt worden, hoogstens goed om schapen te hooien; een schaaap vindt altijd wel wat eetbaars. Ondanks de ligging vlak bij het dorp, tussen de oude windmolen en de Knesper², is het gebied nooit ontgonnen, omdat de grond er van slechte kwaliteit is. Een ander

De molen bij Dorp in de tliendenkaart van 1685.

¹) 2.82.82 ha = 2 ha + 82 are + 82 ca (= 28.282 m²)

²) Gebied in Helden-Dorp gelegen tussen de Driessen en Bovensbos.

³) De districtscommissaris was de tussenpersoon tussen gemeenten en provincie.

voorbeeld van dit soort schrale gronden binnen het oude akkergebied vinden we tussen Everlo en Heuvelboek, daar liggen de 'Hoofdriessen'.

Burgemeester Engels meldt in een brief van 30 mei 1830 aan de districtscommissaris³ dat het gebiedje 'meest uit het grond' bestaat en dat het 'altius als gemeentegrond door de ingezetenen is gebruikt'. Uitzonderd daarvan was 'het gedeelte rondom de molen gelegen, dienende om dezelve geregeld te kunnen laten bemalen.' Het perceel dat de molenaar gebruikte was 1240 m² groot.

De verkoop in 1830

De gemeente was gerechtigd⁴ om zo vaak als nodig gemeente-grond te verkopen. Wel moet elke verkoop worden goedgekeurd door Gedeputeerde Staten. De provincie heeft dus de eindbeslissing. In 1830 worden percelen met een totale oppervlakte van ruim 42 hectare door de landmeter uitgezet om te verkopen. De gemeente schat dat er in totaal ruim 425 gulden voor gebeeld kan worden, een dubbeltje per are.

De Molendriessen hebben een oppervlakte van bijna 3 hectare, waarvan dus 1240 m² als molenterrein wordt beschouwd. Dat deel kan dus niet worden verkocht. Er komt dus minder hectare in de verkoop. Het terrein is ingedeeld in 16 kavels van zeer verschillende grootte.

De verkoop is gepland op twee veilingdagen. Na de eerste bieding wordt elk perceel voorlopig toegekend aan de hoogste bieder van dat moment. Veertien dagen later vindt een tweede ronde plaats, waarbij nogmaals op alle percelen geboden kan worden. De eerste ronde leidt voor de Molendriessen tot een opbrengst van 328 gulden. Na de tweede en definitieve bieding komt de opbrengst aanzienlijk hoger uit op 578 gulden. 'Glazenmaker' Mathijs Uberbach koopt een perceel voor 12 en een ander voor 81 gulden. 'Linnenwever' Mathijs Sijbers koopt 16,30 are voor 47 gulden. Alle kopers wonen in Dorp, dicht bij de aangekochte percelen. We zien onder andere ook nog de namen van brander Jacob van Oijen, kuiper Arnold Coumans, zadelmaker Jacob Stratemans en herbergier Lodewijk van de Mortel.

Op dit kaartje van 1822 staan de drie molens die toen bestonden aangegeven. (We hebben ze rood omcirkeld)

Illustratie: Herb Thoenen

⁴) Koninklijk besluit 18 juni 1819.

**De molen rond 1930.
Ze werd gesloopt in
1933/34.**

Foto: Archief
Hoevebelevingsvereniging Helden

De totaalopbrengst is dus 578 gulden. Maar er is ondertussen een groot probleem ontstaan. Kort na de aankondiging van de openbare verkoop verschijnen de eigenaars van de molen bij burgemeester Engels. Ze hebben een kopie van een akte uit

het jaar 1470 bij zich, en eisen op basis daarvan een groot deel van de opbrengst op! Alarm bij het gemeentebestuur!

De akte van 1470

Wir Adolff van Godts genaede Hertogh van Gelre undt Gullick, Grave van Zutphen, doen condit. 'U ziet dat het niet zo maar een briefje is. Het gaat om een document waarbij de hertog van Gelder zijn dienaar Hendrik van Wijlandt beloofd voor zijn trouwe dienst. De hertog schenkt hem 'den alingen windt onzers kerspels van Helden, [...] also dat Heer Hendrik voorschreven ende sijne erven aldaer zullen mogen hebben en gebuycken twee Hollandse morgen geneynde, [...] gelegen voornam bij den Meulenbergh, en daerop te setten die windmeulen....' Hendrik kreeg dus twee 'Hollandse morgen' woeste grond en bouwde daar de windmolen van Helden.

In 1830 staat die molen er dus al 360 jaar. Ze is vergroeid met Helden en in de loop van de 17e eeuw ook belemmaal in Heldense handen gekomen, o.a. via de families Smolders, Van Knippenbergh, Jeucken en Engels. Meestal waren er veel eigenaren, want de molen was een enorm belangrijk bezit, een geweldig kapitaal. De waarde was vooral zo hoog, omdat niemand in Helden nog een andere windmolen mocht bouwen. De hertog had immers 'den alingen windt' geschonken, d.w.z. alle wind die over Helden waaid.

In 1830 waren de eigenaren van de molen: Lodewijk van de Mortel, Johan Bollen, Frans Engels, Johan Spee, Christina Crommentuyn-Verbaegh, Jan Francis Janssen (molenaar in Beesel) en de weduwe Scheijven-Hoeben in Heythuysen. Uiteraard had de molen toen lang niet meer de waarde als in de tijd van het alleerrecht, maar het was toch nog altijd de moeite waard om mede-eigenaar te zijn.

Kernpunt in de hertogelijke schenking zijn de twee 'Hollandse

morgen gemeynde'. Gemeynde betekent woeste grond, in eigendom bij de hertog, later bij de gemeente. Net deze woeste grond in de zogenaamde Molendriessen wil de gemeente nu verkopen! Twee Hollandse morgen betekend in moderne maat bijna 2 hectare. Daarvan kan 1240 m² niet worden verkocht, want die horen bij de molen en zijn eigendom van de 'molenbazen'. Diezelfde eigenaren claimen nu de opbrengst van ongeveer anderhalve hectare.

Hoe gaat het verder?

Grote verhijs tering bij het bestuur in Helden, Honderden jaren lang heeft men de Molendriessen als gemeentegrond gebruikt, en nu ze verkocht worden komen er opeens kapers op de kust die zeggen eigenaar te zijn, en die de opbrengst opeisen. Kan dit wel? Zijn die rechten in de Franse Tijd niet vervallen, net zoals veel andere oude rechten (bijv. Tienden en molendwang)? Burgemeester Engels klopt aan bij de districtscommissaris met de vraag of hij de akte nietig wil verklaren. Het antwoord volgt al snel: alleen de rechter kan oordelen in geschillen over het eigendomsrecht. Als de gemeente sterk denkt te staan moet ze een rechtszaak beginnen. Engels heeft daar geen zin in, maar benadrukt in een brief aan de districtscommissaris dat men in Helden aan de rechtsgeldigheid twijfelt. Het maakt voor de gemeente een verschil van fl. 322,95. Bijzonder steekt het dat 'de gemeentenaren altoos, en nooit de molenbazen, het [...] gebruik van deze gronden gehad hebben.'

De commissaris eist nu duidelijkheid. Als de gemeente denkt sterk te staan, moet ze de zaak voor de rechter brengen. Doet ze dat niet, dan moet ze het recht van 'de molenbazen' erkennen, en dus betalen. Het gemeentebestuur blijft twijfelen, tot de commissaris hen voor het blok zet. Hij zal de akte pas door GS laten goedkeuren, zodra er duidelijkheid is. Tot zolang gaat de verkoop dus niet door. In februari 1831 besluit de gemeenteraad van Helden dat ze in een proces geen kans maakt. De gemeente heeft namelijk geen enkel document om enige rechten te bewijzen. Een proces is bij voorbaat verloren. Ze gaan akkoord met de eis van de 'Molenbazen'.

Op 17 april 1831 stouft de commissaris eindelijk de akte van verkoop naar GS, met het advies er goedkeuring aan te geven. Op 4 mei 1831 gaan GS ermee akkoord. Helden ontvangt voor de Molendriessen f 255,05 in plaats van de verhoopte fl. 578,-. Oude papieren zijn altijd interessant; ze kunnen ook waardevol zijn.

De kadastriskaart van de Molendriessen uit 1820.

Foto: Archief Heek Thissen

Bronnen:

RHCL, Provincie 12002
Gemeente Helden, brievenboek

Helden ingelijfd bij Frankrijk (5 en slot)

Ton Leenders

Van 1798 tot ongeveer 1815 is Helden feitelijk ingelijfd bij Frankrijk en krijgen we te maken met de Franse wetgeving en bestuur. Daardoor verandert er hier nogal wat. Enkele van die veranderingen zijn al eerder behandeld in *De Moennik* 43, 44, 46 en 47. In dit nummer worden veranderingen in (water)wegen en landbouw beschreven. Dit is tevens het laatste deel in deze serie.

De Noordervaart

De Noordervaart is een (klein) deel van het zogenaamde Grand Canal du Nord, namelijk het gedeelte van Nederweert tot Beringe. De Fransen noemen in het regeringsbesluit van 10 mei 1806 het kanaal Le Grand Canal du Nord. Het krijgt een lengte van circa 190 km en moet de Schelde (Antwerpen) gaan

verbinden met de Maas (Venlo) en de Rijn (Neuss). De breedte aan het wateroppervlak zal 27 meter gaan bedragen en de diepte 2,60 meter.

Er zijn geen machines, dus graaft men de 190 km met de schop. Om genoeg gravers te vinden betaalt de overheid een voor die tijd goed loon: 2 tot 2,5 franc per dag. Keizer Napoleon ziet in het kanaal een goede mogelijkheid om

hout uit de Duitse bossen naar Antwerpen te vervoeren.

In 1810 is men in Beringe volop aan het graven en heeft men al een beboerlijke diepte bereikt. Echter nog niet helemaal de vereiste 2,60 meter. Ook is in Helden een steenoven opgericht voor de stenen sluisen in de buurt. Dan komt op 9 juli het bericht dat men moet stoppen met graven. Het bericht loopt vooruit op het officiële besluit op 24 februari 1811 alle werkzaamheden op te schorten. Door de inlijving in 1810 van de rest van Nederland

De Noordervaart in Beringe. De hoge toren van het Landbouwbelang is nog niet gebouwd. Ook de verharde weg langs het kanaal ontbreekt.

Foto: Archief
Heembundesvereniging Helden

met zijn havens (het 'Koninkrijk Holland', onder Napoleons broer Lodewijk) is de aanleg van het kanaal overbodig geworden.

Koning Willem I neemt veel van de plannen van de Fransen over en besluit in 1829 Le Grand Canal du Nord te voltooien. De Belgische opstand een jaar later gooit roet in het eten. Het komt niet tot uitvoering.

In 1853 lobbyt Jan van de Griendt, de grootschalige turfsterker van de Peel, bij de regering om het kanaaldeel van Nederweert (Zuid-Willerwaart)

tot aan zijn Helenavaart voltooid te krijgen. En met succes. In 1854 is het kanaal voltooid tot de Heldense grens. De gemeente Helden is daar niet tevreden mee en krijgt het klaar om het kanaal tot in Beringe uit te laten diepen, zodat in 1863 Beringe een haven rijk wordt.

Napoleonsbaan / Rijksweg / Napoleonsweg

Aanleg en onderhoud van wegen vóór 1798 (het jaar van de inlijving) is een taak van plaatselijke heersers. Aangezien Limburg in die tijd bestuurlijk erg versnipperd is, ziet het er met de doorgaande wegen treurig uit. Vooral in het natie gedeelte van het jaar zijn onverharde wegen ware modderpoelen. Verharde wegen zijn er rond 1800 in Limburg nauwelijks. Napoleon wil daar verandering in brengen omdat volgens hem Parijs verbonden dient te zijn met alle uithoeken van zijn rijk. In 1802 geeft hij groen licht om een rechte weg aan te leggen van Parijs naar het Duitse Wesel: Route Impériale no. 3 de Paris à Wesel (decreet 16-12-1801). In 1812 beginnen de grondwerkzaamheden in het traject Maastricht - Venlo. Maar liefst 1000 Spaanse krijgsgevangenen worden ingezet. De bestrating van 5 à 6 meter breed zal bestaan uit 'kinderkopjes' van 18 bij 18 bij 21 cm, afkomstig uit steengroeves in de Ardennen. Ze moeten volgens voorschrift aangetikt worden met een hamer van 20 kg! Met greppels er bij bedraagt de breedte 16 à 17 meter. In oktober 1813 komt het werk stil te liggen door de nederlaag van Napoleon in de slag bij Leipzig. Koning Willem I neemt in 1814 het beheer van de wegen over

Frankrijk en haar bondgenoten voor de Russische veldtocht van Napoleon in 1812.

Het kruispunt van de Heldenseweg - Rijksweg in Kessel rond 1900. De foto van de onverharde grindweg is gemaakt in de richting van Baarlo. De boerderij rechts heeft plaatsgemaakt voor McDonalds! De weg rechts leidt naar Kessel, de weg links naar Helden.

Foto: collectie Ton Heericks

en bouwt voort op de plannen van de Fransen; de weg wordt een rijksweg. Het duurt echter nog tot 1827 voor de weg van Maaseik tot Blerick geopend kan worden. De naam Napoleonsbaan leeft nog voort in het Baarlose gedeelte. In Kessel heet hij Rijksweg, en in Neer en verder tot de Belgische grens bij Ittervoort Napoleonsweg. In Blerick heet de weg die over het oude tracé loopt Baarlosestraat.

Landbouw

De meeste mensen in Helden verdienen rond 1800 de kost in de landbouw. Een groot gedeelte daarvan produceert voor eigen gebruik. Dat zijn veelal kleine boeren met 1, 2 of 3 koeien die gehouden worden voor de mest. De koeien brengen dan ook veel tijd door in de potstal van hun hallenhuis. Natuurlijk scharrelen er wat kippen en varkens rond het huis. Afhankelijk van de hoeveelheid mest kan de boer een groter grondoppervlak gebruiken voor de teelt van granen, erwten, bonen en groenten.

Men ruilt soms wat rogge (brood), gerst (bier) en haver (voor de paarden) tegen diensten van ambachtslieden. Ook de belastingen en andere financiële verplichtingen voldoet men in natura. Kortom: het was voornamelijk een ruileconomie. Na de inlijving bij Frankrijk verandert er weinig in de wijze van produceren. Ook de boerderijtjes behouden dezelfde plattegrond: een woongedeelte en een potstal met daarboven opslag van landbouwproducten. In de achtergevel bevindt zich de ingang naar de stal en de schelf (hooi- / strozolder).

Langzaam maar zeker verandert er toch wel wát bij de boeren, na de komst van de Fransen. De nieuwe machthebbers schaffen namelijk de oude belastingen als de tiende en andere verplichtingen zonder pardon af en stellen er een rijksbelasting voor in de plaats. Die rijksbelasting moet echter in muntgeld worden betaald en niet langer in natura. Dat is men niet gewend. Hoe kom je aan francs, vraagt men zich af. Pas in 1795 is men in het Franse rijk begonnen met het aanmunten van de franc, en al drie jaar later lijft men Helden in. De Franse opzet is overigens wel bijzonder efficiënt. Net als bij maten en gewichten voert men in 1795 ook het decimale stelsel in bij munten met de centime (1/100 franc) als kleinste eenheid.

Om aan munten te komen besluiten sommigen mensen in Helden een koe te verkopen. Daardoor krijgt men echter minder mest en dus minder akkeropbrengsten. Die mensen raken van de regen in de drup. Boeren met meer vee en grond, die gewend zijn voor muntgeld te verkopen, hebben het gemakkelijker en 'helpen' hun collega's met minder grond door hun vee en grond te kopen voor een zacht prijsje. Rijke boeren worden rijker en arme boeren armer.

Aan de greep van de overheid ontsnappen is ook in Helden lastig. De Fransen weten dat goed te organiseren. Elk huis heeft van de Franse overheid een nummer gekregen en alle mensen, naar eigen keuze, enkele voornamen en één achternaam. Voor het eerst houdt de overheid keurig een inwonersregister bij: het bevolkingsregister. Men weet precies wie waar woont. De grond verdeelt men in genummerde percelen en van elk perceel noteert men de eigenaar in het kadaster. Men weet dus precies wie welke grond heeft in Helden. Boeren leggen zich neer bij het onvermijdelijke en gaan, om aan voldoende geld voor de belasting te komen, naast het produceren voor eigen gebruik meer gewassen voor de verkoop verbouwen. Nu een gewone zaak, toen heel ongewoon.

Wat men verbouwt in die tijd blijkt onder andere uit een bewaard gebleven dagmenu rond 1800. 's Morgens: pap, groente, erwten of bonen en brood; 's middags: moes, wortelen, pastinaken, bonen, erwten, zuurkool, een stukje varkensvlees met brood of een ei. 's Avonds eet men wat 's middags overgebleven is. Men drinkt bier en arme mensen water; thee was alleen voor de zieken en koffie drinkt men op zondag met het bezoek. Het valt op dat er geen aardappelen op het menu staan. Die worden rond 1800 nog beschouwd als varkensvoer. Rond 1810 komt daarin een kentering en gaan ook mensen aardappelen eten.

Potstal

Fotobekering Lei Steegh

Pastinaak, destijds een gewone groente.

Bronnen:

Le Grand Canal du Nord
Langs Limburgse wegen
Geschiedenis van de landbouw in Limburg 1750-1914
Limburgs Verleden

- OVERLIJSEN
- VERRE SITTENLAND
- MEIJAAR DEINT

ONTVANGEN

Aanvullend verslag van twee ooggetuigen van het Voedselbureau

Mijn vader gearresteerd

(vervolg)

Vester Reijnders

Naar aanleiding van het artikel in *De Moennik* van juli 2013 (nummer 48) belde mev. Toos Kranen-Brummans op om aan te geven dat enkele genoemde feiten in het artikel niet juist waren. Op mijn vraag hoe ze dat wist was haar nuchtere antwoord: "Ik was erbij."

Alle reden om haar in Panningen te bezoeken en onder het genot van koffie en verse vlaai het geheel nog eens door te nemen. Ze vertelde dat ze van 1942 tot 1945 op het Voedselbureau had gewerkt. Ze was er ook bij toen Sjaar Reijnders werd gearresteerd op 15 augustus 1944. Het had veel indruk op haar en alle daar werkzame collega's gemaakt. Om het verhaal compleet te maken spraken we ook nog met Piet Gommans (Piet van Martens Giel uit Egchel, nu woonachtig in Venray), destijds ook werkzaam op het Voedselbureau (1940-1947).

Het Voedselbureau

Om mij goed en grondig te informeren volgde allereerst een uiteenzetting over het Voedselbureau, dat was gevestigd in 'Aevelder' (Everlo), in het niet meer bestaande gebouw van de Boerenbond in Panningen. Het Distributiekantoor was gevestigd in het postkantoor, daarna gemeentehuis en tegenwoordig winkels met appartementen aan de Markt in Panningen.

In de oorlog was alles op de bon; zonder bonnen kon men vrijwel niets kopen, dat ging van voedsel tot tabak en gebruiksartikelen. Alles wat de boeren verbouwden en wat het vee opleverde moest bij het Voedselbureau netjes opgegeven

worden. De boeren waren verplicht een groot deel van de opbrengst aan de staat (de Duitsers) te leveren. Een klein deel mochten ze voor eigen gebruik houden, 'zelfvoorziening' geheten en zelfs hiervoor moesten bonnen ingeleverd wor-

Het distributiekantoor / postkantoor.

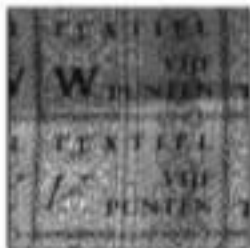
Foto: Archief
Huisvuurverzekering Helden

den. Dat hiermee werd geknoeid zal duidelijk zijn. Op en door het Voedselbureau werden de voorraden geregistreerd door de binnendienst, waar Toos en Piet beiden werkten. Toos administreerde vooral de 'zelfvoorziening' van de boeren. De buitendienst ('Bedrijfstoezichthouders' geheten) controleerde ter plekke bij de boeren. Door het Distributiekantoor werden eens per maand bonkaarten uitgegeven aan burgers, zodat zij hun rantsoen konden kopen. Er was te weinig voedsel en er was een groot tekort aan dagelijkse benodigdheden in de oorlog, omdat de Duitsers voorraden afroemden voor oorlogsdoeleinden. Wat er was moest daarom strikt gereguleerd verdeeld worden onder alle burgers. Per persoon bestond er een stamboekje waarin alle uitgegeven en geconsumeerde bonkaarten werden geregistreerd. Toos gaf een aardige illustratie van het fenomeen schaarste in de oorlog. Omdat ze werkzaam was bij het Voedselbureau kreeg ze formeel elk jaar toestemming een fiets te bezitten en kwam ze in aanmerking voor extra bonnen voor twee fietsbanden. Dat was mooi, maar er waren geen fietsbanden en dus moest ze vanaf haar woonhuis, gelegen op de grens van Helden en Meijel, naar Panningen zien te komen. En dat was op een fiets met massieve banden, gemaakt van oude autobanden. Ze is er zelfs een keer helemaal op naar Eindhoven gefietst en dat was houts geen pretje. Sjaar Reijnders werkte op het Voedselbureau en Wiel Houwen op het Distributiekantoor. Laatstgenoemde bezorgde Sjaar de bonnen die onder de onderduikers werden verdeeld.

Het bruidspaar Louis Bouten en Leen Coenen samen met collega's van het Voedselbureau binnen- en buitendienst op 15 mei 1943 in Baarlo. nr. 7 Piet Korsten nr. 9 Sjaar Reijnders nr. 11 Bert Korsten nr. 24 Piet Gommans nr. 28 Gérard (Sjaar) Kranen.

Foto: Archief
Huisbandoverzeging Helden

Distributiebinnen

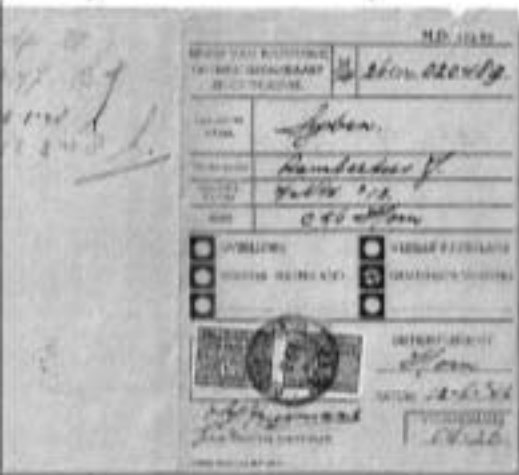
Illustratie: Archief
Huisbandoverzeging Helden

Foto uit ± 1936 met VRNL: Sjaar Reijnders, Gérard Kranen en Bertje Korsten. De overige personen zijn onbekend.

Foto: archief Vester Reijnders

Zo konden deze extra maanden ook gevuld worden en de personen die onderduikers huisvestten boeiden niet hun eigen bonnen af te staan. Sjaar had de bonnen dus niet van het Voedselbureau maar van het Distributiekantoor. Dit waren dus gescheiden functies, registratie / controle en uitgifte. Sjaar en de medewerkers (-ster) van het Voedselbureau zorgden er ook voor dat niet alle voorraden nauwkeurig werden geregistreerd. Bij de paters Lazaristen bijvoorbeeld werden de geslachte varkens in de administratie van Toos wel erg licht gehouden (17 kg), om ervoor te zorgen dat de bewoners van het missiehuis, studenten, geestelijken en onderduikers, genoeg te eten hadden. 'Achterovergedrukt' of niet geregistreerd vlees had men zonder bonnen! Toos vertelde over het functioneren van het Voedselbureau en het Distributiekantoor als een vorm van stil verzet.

De ware toedracht

Op 15 augustus, feest van Maria ten Hemelopneming... Toos Kranen-Brummans geeft aan dat deze dag ook in de oorlog een verplichte kerkelijke feestdag was, een dag waarop niet werd gewerkt. Omdat het Voedselbureau een overheidsinstelling was werd daar mogelijk wel gewerkt. In het boek van Carramaert (zie nummer 48) staat immers dat Pierre Jacobs, net als Sjaar Reijnders, op die dag werd gearresteerd. Grote kans dat de datum dus niet klopt, maar dat kunnen we niet meer achterhalen.

Op de dag van de arrestatie werkten Toos, Piet en hun collega's van de binnendienst boven in het gebouw. Ze zaten in een forse ruimte bij

elkaar aan grote tafels. Sjaar werd beneden bij het loket aangehouden door een man van de Sicherheits Dienst (SD) in burger, die Nederlands sprak. Sjaar zei tegen hem dat hij boven

De heks

Wim van Heukelom

Ik ben geroepen bij een heel klein boertje voor zijn enige koe. Het stomme dier is 'bruls'. Wij zouden het kunnen noemen: 'manziek'. Dat is niet leuk, kan zelfs gevaarlijk zijn, omdat die dieren dan soms heel gekke kuren kunnen hebben en vaak nog onbetrouwbaarder zijn dan een stier. Het gekke van het geval was, dat dit al de derde koe was die ons boertje dit verdriet aandoet. Ik kon beweren wat ik wou, 't bleef: "Die koe is behekst en ik weet ook door wie!" Maar wie dan toch voor heks speelde, kon ik niet achterhalen. Het boertje scheen een panische angst voor dat gevaarlijke vrouwmens te koesteren. Veel later pas ben ik er toevalligerwijze achter gekomen! En ik kan me nu voorstellen dat zo'n 'vrommes' gevreesd kon worden door simpele zielen.

Er staat aan de uiterste rand van de woeste, maar toch zo prachtige Peel, een totaal vervallen boerderijtje. Een dak heb ik er nooit op gekend. De rand van dit verdwenen dak reikte tot op schouderhoogte, wat altijd zo'n idyllische aanschijn

geeft aan die hele oude boerderijtjes, met hun kleine ruitjes, hun scheve deur en hun heerlijke openheid. Zo'n behuizinkje heeft voor mij steeds de grote romantische bekoring een veilig kluisje te zijn voor het simpele, stille geluk van heel eenvoudige mensjes. Maar dit zielig overschot van wat eens een woning was, had niets idyllisch meer. De zoldering, zowel van de woonkamer met de bedkoetsen als van den hêrd, moest gestut worden door een groot aantal dennepalen. Dit alles was afgedekt met een laag heilplaggen en stro, die nooddrufstig het regenwater moesten beletten in te ruime mate door te sijpelen. En in dit oude kavalje

maakte ik kennis met de 'heks'. Een nog tamelijk jonge vrouw, vuil, met pikzwarte, vette haren, tenger, en met een ontzettend schelle, brutale kijfstern. Maar 't meest opvallend waren de ogen. Ik weet niet hoe ik dat precies moet zeggen. Donker-gloeierend, fel brandend, scherp doordringende ogen, die als ze kwaad was, als pijlen staken. In haar jeugd moet zij mooi geweest zijn, een type waarom gevochten werd door felle, driftige Peelwerkers.

Inderdaad is ook dit gedaan. Eén van haar minnaars, een stuk ouder dan zij, heeft om haar een medeminnaar naar de andere wereld geholpen en heeft daar estelijke jaren voor gebromd. Toen hij weer vrij kwam, is hij naar haar terug gegaan en met haar getrouwd. En nu is het eigenaardige, dat dit echtpaar drie kinderen heeft, of liever, dat is op zichzelf niet eigenaardig, maar wel is dat het feit, dat die kinderen precies vijf jaar in leeftijd verschillen. Hoe bestaat het!

Er was er maar één die deze vrouw haas kon: haar moeder, en die is er de schuld van.

Toen de ex-gevangene terugkwam en trouwde, verklaarde schoonmama categorisch "dat hij niet veel plezier van m'n dochter zal hebben." En zij hield woord. Als een klit hing ze aan Tonia (zo heette ze) en ze hield het vol, vijf jaar lang! Toen ging ze één dag naar de Sevenumse kernis en liet ze Tonia één dag los. En dat was noodlottig! De eersteling kwam en schoonmama zwoer, dat dat "eens was maar nooit weer" zou zijn. En ze hield het weer een jaar of vijf vol. Tot ze naar het ziekenhuis moest. Ja... en toen was 't weer mis! Teruggekeerd uit 't ziekenhuis kwam ze opnieuw tot de conclusie dat je die Tonia geen ogenblik alleen kon vertrouwen. En nou was het uit!

Zolang ze leefde - zwoer ze met zware eden - zou ze die Tonia eronder houden. En dat heeft zij gedaan tot haar zalige dood vijf jaar later. En toen was 't hek van de dam... en kwam de derde.

Maar dat je, begiftigd met een dergelijk temperament, door zo'n leven en met zulk een moeder tot 'heks' wordt, is mij nu helemaal geen raadsel meer.

Verse sperjes

Ann Philipsen

Ze hej 't beloofd aan de vakantiebekende van veurige zomer:
"Ich bring uch verse sperjes mèt as ich op bezoek koom."

Zalige waeke ware 't gewees, hoppend van 't ein nao 't
anger Grieks eiland. Van eiland nao eiland mèt 'nne boët.
En overall sjeen de zon. Gaele zank en blauw zieë. De
èrste aovend al kreeg ze aanspraak mèt ein Nederlands
echpaar oet ein dörpke net veurbij Nijmegen, Gensã. Ze
zoot gans allein aan ein tiäfelke rónk aetstied en ze
zoog wie de volgelaje telders van 't werm buffet
veurzichtig nao anger taofels woorte gedrage. Zelf
hej ze daen aovend, de èrste in Griekeland, neet
echte hónger. Veural meuj waar ze.

Sjmerges waas ze òm vijf oor aan hoes met de
Schipholtaxi opgehald. Vanne zenuwe natuurlijk gen
oug toegedaen. Nao ein vlegreis van 'noe gas eurkes
landde ze op

ein klein

eiland. Ze

wóng 't mer

akelig wie det

vlegmesjen

ging lande. Det

hej zoemer inne

zieë kenne valle. Zoë

zoog det in idder geval

out. De hetsj veel wie ein werm deke over heur haen wie ze de

trap van 't vlegmesjen aafging. Mer, ze waas der. Gans

allein, in Griekeland.

Toen nag in ein bus en tege vijf oor sjtapde ze oppe boët veur

't èrste eiland hoe ein

hotelkamer op heur

wachde. Wie ze dao tege

nege oor aankwarne

koste ze nag werm aete

kriège. Der zote veul

Hollenders inne groep en

mèt sommige klikde 't.

Mèt det echpaar dus. Det

De Moennik

zoet same aan ein taofel naeve det van heur. En die begoste zoe-mer met heur te kalle. Over 't acte det op wermwaterbek sjtóng. Doe kós zoë dök truk as se woojs. De hiel vakantie hebbe ze veul same opgetrokke. Ech, leuke minse.

En nou waas 't sperjestied in Helje. En ze helde nao det dörpke bej Nijmege det ze deraan kwaam. Same mèt Nelleke, heur beste vriendin, dörfde ze die reis wel aan.

Ze halde zich twië kilo sperjes, dieke, rechte, de deurste. Veur zichzelf koch ze zich altied sjtökke veur drej euro de kilo. Det deed ze nów ouch mer dae ging de koelkas in. Nów wooj ze good veur de daag kómme. Ze hej ze gesjeld en in 'nne nate hand-dook gedreid.

Dae zadderdigmorge halde ze Nelleke aan hoese op, heure broor hej de Tom-Tom ingesjeld, dae zat ze aan en dao ginge ze, op weeg nao de vakantieknisse bej Nijmege.

Zoë dök troffe Nelleke en zou zich neet, das der waas volop kal en ze hoofde ouch neet op te lètte want det deed det dink op 't dashboard wel. Óngerweges vertelde Nelleke over heure vrèjer, de zoeveulste, dae nag te geer waas um ein tas koffie te betale

as ze örges op ein terras zote. Nelleke hej lichtig gedeums met die mansluu. Mer ja, Nelleke kós neet allein zien. Zou hej 't lang geleje opgegaeve óm Nelleke op eige bein te zette. Door al die vesjillende vrèjers van Nelleke, hoe ouch alzelaeves umme vrènde tómp aan zoet, loesjterde ze gaer nao de verhaole van heur vriendin. Ze heije lol. Ze heije der zin in.

Op ein gegaeve moment zag det dink op 't dashboard det ze heur besturming bereikt heije. Ze sjtóng sjtíl in ein laan met aan heis kanke heukebuim. Gèn huus.

"Dich zags det 't minstes twië oor rieje waas en wae zien nag mer pas ein curke óngerweges", zag Nelleke. Die heel terrinste nag get inne gate. Ze hej toch zeker wol 't goeje adres

doorgegaeve aan heur broor? Beukelaan 23 in Gendt. Zeker wete. Veur de zekerheid halde ze 't pepeerke oet de tes. "Kiek dan, krek wat ich zag. Mer der klop get neet, die minse woene wel neet inne stad mer zeker neet zoe boetenaaf."

Wierop waas ein tenkstation en dao voor ze haen òrn de weeg te vraoge. De jóng aane pómpe wós 't neet richtig. Ze sjloot de wage aaf en ging de winkel binne. Inne winkel sjóng eemes, eine vrachwagechauffeur, dae huurde heur aan en zag dei hae wel efkes oppe Tom-Tom woog kieke. "Hej mien sleutels, wae drinke ós ein teske koffie."

"Volges mich ziet gae finaaf de verkierde kank oppereje", zeet dae chauffeur wie hae truuk nao binne kwaam. "Gae ziet richtig Genk aan 't rieje volges de Tom-Tom, mer op eur pepeerke sjeit Gendt, det likt urges hej Nijmege!"

"Bej Nijmege, jao, det klopt, dao woene die minse."

"Tja, dan mot gae umdreije," zeet dae chauffeur en hae beint wég. "Veul succes" rupt hae nag over de sjouer en ziene kop sjóddend klumt hae ziene vrachwage in en is wég. De koffielepelkes trille op 't telderke as de dieke camion veur de winkel naeve dendert, richting sjnelweeg. Hae toet nag.

"Mien autosleutels!"

Veur tasse kóffie wier riedt de groéte vrachwage truuk de parkeerplaats van 't tankstation op. 't Is al wiet inne middig. Ze krieg de autosleutels truuk en kiekt nao Nelleke die bedremmeld naeve de wage sjeit. "Gaef òrn de sperjes rier. Veurdet wae hej die minse in Nijmege zien is 't aovend!" De mins is der blej mèt en bedankt zich. "Nae, gae ziet bedankt."

Beteterd stappe ze wèr inne wage en ze toets 'thoes' in oppe Tom-Tom.

De anger sperjes ote ze saoves zoff, Nelleke en zuu, mèt ein glaeske witte wien derbè.

Onbekende kruisen?

Een ooit door de heemkundevereniging opgemaakte inventaris van alle kruisen en kapellen in Helden telt 37 veldkruisen en 14 kapellen. Van sommige is zeer weinig tot soms wel niets bekend over de ontstaansgeschiedenis. Reden om op deze pagina vier van die 'onbekende' kruisen eens aandacht te geven. Wie kan er iets vertellen over deze kruisen? Iedere informatie is welkom bij de redactie: tel. 077-3061155 of redactie@moennik.nl.

Kruisen en kapellen

Kruis
Planstraat 43
Graafsch, houten
kruis met geslijpen
corpus, geplaatst rond
1870.

Kruis
Nieuwweg-
Nobbestraat in
Panningen,
betonnen kruis
met gesneden
corpus, rond
1900 geplaatst.

Kruis
Baarloseweg-
Oude Dijk in
Helden-Dorp,
ijzeren kruis met
smeen corpus op
staven voet.

Kruis
Vochberg 22 in
Panningen,
houten kruis
met timen cor-
pus, geplaatst
rond 1900.

Slagerij Rutten

VOOR AL UW VLEES
EN VLEESWAREN

*Gewoon
'n goeie slager*

STEENFABRIEK

LEOPOLD ENGELS bv

Steenstraat 8

*Sterk in vormgeving
en reclame...*

SCAN DE QR-CODE OF
GA IN AR DITSE WEBSITE
WVWVDT-4R0PPL

MAXWELL

• deskundig • betaalbaar • dichtbij

Producten van morgen en service van toen. Dit is Maxwell vandaag!

Rob Leurs juwelier Panningen

Markt 34

Bruna Boekhandel Panningen

Markt 29

Bouten Groep Panningen

Waterweg 1

Janssen uitvaartverzorging Panningen

Loosleeg 19*

C1000 Van Beek Panningen

Kerkstraat 43

Met onze
HOOIKISTEN
bespaart U gas.
Plaats er dadelijk
een in Uw keuken!
Wij hebben nog enkele
in voorraad

We hebben
op te ruimen:

een groote partij

S
haken

1 cent per stuk

P. H. Reijnen & Zonen

janreijnen

E
NORM

ijzerwaren
gereedschap
machines
fietsen
fiets accessoires
huishoudelijk

markt 37
panningen

www.janreijnen.nl

't Land van Peel & Maas

Openingstijden Streekmuseum 't Land van Peel en Maas

mei t/m september:
dinsdag t/m zondag
van 13.00 uur - 17.00 uur
(maandag gesloten)

oktober t/m april:
elke woensdag en zondag
van 13.00 uur - 17.00 uur;
behalve eerste kerstdag en Nieuwjaar;

carnavalszondag, eerste paasdag en
pinksterdag gesloten,
paasmaandag en pinkstermaandag open

Openingstijden verenigingslokaal (Documentatiecentrum)

elke maandag
van 19.00 uur - 21.30 uur
elke woensdag
van 14.00 uur - 17.00 uur

Adres: Heemkundevereniging Helden / Streekmuseum 't Land van Peel en Maas
Aan de Koeberg 3, 5988 NE Helden. Website: www.moennik.nl
Tel.077-308 15 55 (museum) Tel.077-324 02 44 (doc.-centrum).